

Inhoud

1. Werkgroep Arceren	2
2. Werkgroep Biografie	3
3. Werkgroep Durf te spelen	4
4. Werkgroep Inclusief vrijschoolonderwijs in 'de Extra klas'	5
5. Werkgroep Formatief handelen	6
6. Werkgroep Formatief handelen: soorten feedback plannen	7
7. Werkgroep Formatief met periodeschriften.....	8
8. Werkgroep Een goede leerkracht–leerlingrelatie: basis voor formatief werken.....	9
9. Werkgroep Het inspirerende (voor)beeld.....	10
10. Werkgroep De kleuter wil meedoen en een bijdrage leveren.....	11
11. Werkgroep De Kracht van spreken, kijken en luisteren	12
12. Werkgroep Kringspelen	13
13. Werkgroep Macramé.....	14
14. Werkgroep Meditatie als wilsontwikkeling	15
15. Werkgroep Moed wil en toeval	16
16. Werkgroep Noodpedagogiek Nederland	17
17. Werkgroep Oefenen met diep–luisteren.....	18
18. Werkgroep Plaatwerk en Koperslaan (introductie).....	19
19. Werkgroep Het richten van de wil	20
20. Werkgroep De Ronde Tafel: Oefenen in wils–discipline.....	21
21. Werkgroep Snijtechnieken met een ui.....	22
22. Werkgroep Stokvechten	23
23. Werkgroep Vitaliteit	24
24. Werkgroep Waar blijft het periodeschrift?	25
25. Werkgroep Wat beweegt jou?.....	26
26. Werkgroep De Wil in de puberteit	27
27. Werkgroep De wil menskundig bekeken	28
28. Werkgroep Willen? Hoe dan?	29
29. Werkgroep Zinvol bewegen, aandacht richten.....	30
30. Werkgroep Zoek de wil, leef je in en doe mee.....	31
31. Workshop “Zingen met heel je lijf”	32
32. Workshop ‘Praten met Pubers’ over motivatie.....	33

1. Werkgroep Arceren

Door Saar Talsma

Na zelf de Vrijeschool te hebben doorlopen, de Kunstacademie te hebben afgerond en een kleine 20 jaar voor de klas te hebben gestaan na een zij-instroomtraject op Helicon, verzorgt Saar sinds twee jaar de kunstvakken op de VrijeschoolPabo voor de deeltijdstudenten. Ook verzorgt zij de teken- en schilderlessen voor de cursus *Kunstzinnig Onderwijs met de Beeldende Kunstvakken* voor BVS en geeft zij de schilderlessen voor gevorderden tijdens de *Vrijeschool Lerarenweek*.

Inhoud werkgroep

Arceren is een tekenvorm welke het midden houdt tussen tekenen vanuit lijn en tekenen vanuit een vlak. Door ritmisch streepjes op het papier te zetten, ontstaat vanuit laag over laag, een stemming of beeld. Door dit ritmisch tekenen kom je in een bepaalde flow of cadans en zak je meer en meer uit je hoofd in je lijf. Het brengt kinderen dan ook *bij* zichzelf en bij een vrije ruimte *in* zichzelf waar ze kunnen spelen met lijn, vorm, vlak en kleur. Je kan arceren daarom goed inzetten als pedagogisch instrument in je klas.

Deze werkgroep gaan we ons bezighouden met de basistechniek van het arceren. We bespreken kort de mogelijkheden voor een leerlijn arceren van klas 1 t/m 6, doen wat basisoefeningen en werken toe naar een tekening welke je ook direct kan inzetten voor een tekenles in jouw klas.

Doelstelling

- Je ervaart het effect van arceren op je eigen denken, voelen en willen.
- Je wordt geïnspireerd om zelf het arceren in te zetten in jouw klas.
- Je gaat direct met enkele praktisch in te zetten lesideeën en voorbeelden naar huis.

Werkwijze van de werkgroep

Tekenen, nabespreken, bekijken van inspirerende voorbeelden.

Doelgroep

Leerkrachten van klas 1 t/m 6

Materialen

Papier, potlood, krijt. Neem eventueel je eigen (kleur)potloden mee.

Aantal deelnemers: 5 – 20

2. Werkgroep Biografie

'Het leven wordt voorwaarts beleefd en achterwaarts begrepen', Kierkegaard.

Door Eva Littel

Eva is biografisch coach, docent Instituut voor Biografiek en docent Vrijeschoolpabo op de gebieden antroposofie, biografie, meesterschap en temperamenten.

Inhoud werkgroep

In deze werkgroep wordt het eigen levensverhaal als instrument onderzocht om de wil op het spoor te komen. Middels verschillende opdrachten en oefeningen ga je je eigen leven onderzoeken om zo zicht te krijgen op je eigen ontwikkeling en wat er *eigenlijk* gewild werd en wordt.

Doelstelling

Zicht krijgen op wilsmomenten in de eigen biografie.

Werkwijze van de werkgroep

Individueel biografisch onderzoek, biografische oefeningen.

Doelgroep

Kleuterbouw, po, vo, leidinggevenden

Materialen

Kleurpotloden

Aantal deelnemers: 6 – 12

3. Werkgroep Durf te spelen

Oefen formatief evalueren met behulp van kunstzinnig spel.

Door Lisette Stoop

Lisette is sinds 2013 als adviseur verbonden aan BVS–schooladvies. In haar biografie gaan sociale vaardigheden en pedagogiek hand in hand en ze zet zich in voor kunstzinnig en verbindend lesgeven! Als adviseur helpt ze leraren en teams bij onderwijsontwikkelingen, zoals activerende didactiek en het integreren van denken, voelen en willen in de lespraktijk, begeleid ze leraren en verzorgt ze de Regenboogtrainingen aan klassen en in teams.

Inhoud werkgroep

We verkennen al doende hoe spel en kunstzinnig oefenen ons en de leerlingen handvatten biedt om het formatief evalueren al spelenderwijs te leren hanteren.

Doelstelling

Inzicht verwerven in de mogelijkheden die spel en kunstzinnig werken ons als leerkrachten bieden om het formatief evalueren te hanteren. Van resultaat naar een zinvol proces.

Werkwijze van de werkgroep

We ervaren wat spel en kunstzinnig werken kan doen. Al doende ontdekken en leren we.

Doelgroep

Po en vo

Aantal deelnemers: 10 – 30

4. Werkgroep Inclusief vrijsschoolonderwijs in 'de Extra klas'

Alleen ronde 1

Door Sophie Stalenhoef en Femke Bouwer – van Schie

Sophie Stalenhoef heeft na jarenlange ervaring in het speciaal onderwijs de Extra Klas opgericht, en inclusieve klas voor kinderen met extra ondersteuningsbehoeften binnen Vrijsschool Vredehof.

Voor Femke Bouwer van Schie is het bieden van inclusief vrijsschoolonderwijs de drijfveer geweest om leraar te worden. Zij heeft twee rondes van 1–6 gemaakt als klassenleerkracht en vanuit die kant de kansen en uitdagingen zijn voor inclusief werken ervaren.

Inhoud werkgroep

Wist u dat de eerste vrijsschool in de waldorffabiek al een inclusieve klas had? Op Vrijsschool Vredehof worden kinderen met extra ondersteuningsbehoeften een deel van de dag in een kleine groep onderwezen door een gespecialiseerde leerkracht. 'Samen als het kan, apart als het moet.' Inmiddels zijn de eerste leerlingen die deze werkwijze hebben doorlopen naar de middelbare school en durven we te zeggen dat we een succesvol concept in handen hebben. Zou het niet mooi zijn als alle vrijsscholen een inclusieve klas hadden?

Doelstelling

In deze werkgroep nemen wij u mee in de werkwijze van de Extra klas van vrijsschool Vredehof, de best practices en valkuilen en wat het vraagt van het team, de ouders en de schoolleiding. Daarnaast ga je naar huis met praktische pedagogische en didactische tips voor inclusief werken in reguliere klassen.

Werkwijze van de werkgroep

Na een kort inhoudelijk deel over zinvol bewegen en de zintuiglijke ontwikkeling van kinderen van 4–12 jaar ga we met elkaar aan de slag met het vormgeven van zinvolle beweging in jouw lespraktijk.

Doelgroep:

Kleuterbouw, po, intern begeleiders, RT-ers, schoolleiders

Aantal deelnemers: 4 – 30

5. Werkgroep Formatief handelen

Door Ninke Beunk

Ninke is onderwijsadviseur bij BVS–schooladvies en oprichter van de toekomstgerichte middelbare school Uiterwaarden. Als docent, teamleider, adviseur en voorzitter van bestuur draagt Ninke graag bij aan de ontwikkeling van leerlingen en collega's, zodat zij met een 'open mind' in het leven staan en blijven groeien. Door hen uit te dagen buiten vertrouwde paden te treden, ontdekken ze nieuwe krachten en mogelijkheden in zichzelf. Dit stelt ze in staat om boven eigen verwachtingen uit te stijgen, wat leidt tot trots, een sterker zelfbeeld en intrinsieke motivatie om steeds een stap verder te gaan. Centrale aandacht voor de behoeften en vragen van leerlingen en collega's is hierin essentieel.

Inhoud werkgroep

Formatief handelen sluit verrassend goed aan bij de kern van het vrijeschoolonderwijs, mits het vanuit dezelfde pedagogische grondhouding wordt vormgegeven en gezien. Waar formatief handelen in het reguliere onderwijs soms wordt gezien als een set instrumenten (feedback, rubrics, succescriteria), past het in de vrijeschool vooral als didactische vertaling van pedagogische uitgangspunten. Het is geen methode, maar een manier van kijken: Het gaat om de aansluiting bij de ontwikkelingsgerichte blik, oordeelsvrije waarnemen, vertragen – onderbreken – ondersteunen, Kunstzinnigheid en eigen ervaring als dragers van leren, werken en betekenis vanuit stamklassen. Dat maakt het pedagogisch gesprek expliciet en structureel.

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep kan je vertellen wat formatief handelen nou eigenlijk (echt) is en er (op kleine schaal) meteen handen en voeten aan geven.

Werkwijze van de werkgroep

In duo's, alleen en in groepen wordt er gekeken, bevraagd en gehandeld met en over formatief handelen.

- Ontmoeting – Beelden bij formatief handelen
- Verkennen – ophalen /delen
- Ophalen – Gedachte ronde over formatief handelen
- Vertaling – Het pamflet

Doelgroep

kleuterbouw, po, vo, leidinggevenden

Aantal deelnemers: 8 – 40

6. Werkgroep Formatief handelen: soorten feedback plannen

Door Judith Ligtvoet

Judith is sinds 2008 lerarenopleider aan de pabo als docent Natuur en Techniek. Sinds 2021 werkt zij aan de Vrijeschool Pabo (VSP) als docent zaakvakken en didactiek. Judith is daarnaast lid van het team van toetsexperts binnen de faculteit Educatie van Hogeschool Leiden en de curriculumcommissie van de VSP. Kunstzinnig lesgeven heeft voor Judith sterk te maken met constructive alignment, waarbij formatief handelen en passende toetsvormen onderdeel zijn van het ontwerp.

Inhoud werkgroep

Na een korte introductie over formatief handelen krijg je een aantal voorbeelden van verschillende soorten feedback en hun functie binnen een formatief proces. Deze verschillende manieren van feedback geven pas je daarna toe op een eigen onderwijsontwerp aan de hand van tools/modellen van vernieuwonderwijs.nl. Vragen die aan bod komen zijn: Welke feedback is wanneer nuttig? Hoe maak je een 'landingsplaats' voor feedback?

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep kan je keuzes maken voor verschillende soorten feedback en die op zinvolle momenten in je cursus inplannen, zodat leerlingen/studenten zicht krijgen op hun leerrendement.

Werkwijze van de werkgroep

Kort hoorcollege en zelfstandig of in kleine groepen werken aan een ontwerp.

Doelgroep

PO/VO

Materialen

Nodig: een overzicht van een cursus/les die je al geeft waar je formatief handelen meer in wilt implementeren, of de leerdoelen/intenties en beoogde activiteiten van een cursus die je nog verder moet gaan ontwikkelen.

Aantal deelnemers: 8 – 15

7. Werkgroep Formatief met periodeschriften

Door Gerben Deenen

Sinds 2014 is Gerben verbonden aan BVS–schooladvies als adviseur rekenen en begaafdheidsonderwijs. Na zijn studie aan Hogeschool Helicon heeft hij op Vrijeschool Widar in Delft gewerkt als klassenleerkracht en zich gespecialiseerd in onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen. Naast zijn werk als adviseur ondersteunt hij scholen bij trajecten van *Goed worden, goed blijven (plus)* bij de PO-raad.

Inhoud werkgroep

Formatief handelen zijn alle activiteiten die leerkrachten en leerlingen ondernemen om vooruitgang in het leren zichtbaar te maken. In vrijescholen wordt veel gewerkt met periodeschriften waarbij leerlingen hun leerproces en daarmee hun vorderingen zichtbaar maken. Maar hoe kan je formatief werken met het periodeschrift? Welke werkvormen zijn passend, zodat leerlingen feedback die zij krijgen van anderen gaan zien als stimulans om hun werk te verbeteren in plaats van als beoordeling?

Tijdens deze werkgroep maak je een korte formatieve reis langs een aantal werkvormen die je in de klas kan inzetten om formatief werken met een periodeschrift vorm kan geven. Tussendoor zal het een en ander aan theorie worden toegelicht.

Doelstelling

Je kent de uitgangspunten die gelden voor formatief werken in de klas.
Je kent een aantal werkvormen die je direct kan inzetten voor formatief werken met het periodeschrift.

Werkwijze van de werkgroep

Middels een kort spel maak je kennis met een aantal formatieve werkvormen die toepasbaar zijn in het werken met kinderen in klas 1 tot en met 6.

Doelgroep

Leerkrachten PO (klas 1–6)

Aantal deelnemers: 12 – 30

8. Werkgroep Een goede leerkracht–leerlingrelatie: basis voor formatief werken

Door Noor Zomerman

Sinds 2020 is Noor verbonden aan BVS–schooladvies als schoolpsycholoog en onderwijsadviseur. In mijn werk helpt zij scholen in het werken naar zo goed mogelijk (vrijeschool–) onderwijs voor de leerling(en) binnen de klas of de school. Daartoe doet ze diagnostisch onderzoek, begeleidt ze leerkrachten op pedagogisch en didactisch handelen en denkt mee met het management.

Inhoud werkgroep

Een goede relatie tussen leerkracht en leerling vormt de basis voor leren en ontwikkelen. Wanneer leerlingen zich gezien en begrepen voelen, groeien hun motivatie, zelfvertrouwen en prestaties. Maar minstens zo belangrijk: ook de leerkracht ervaart meer plezier, rust en voldoening in het lesgeven.

Tijdens deze werkgroep gaan we in op de vraag hoe je als leerkracht/docent, intern begeleider of begeleider van leerkrachten kunt bijdragen aan sterke, positieve relaties in de klas. Je ontdekt:

- Waarom de leerkracht–leerlingrelatie zo bepalend is voor leren en welbevinden,
- Hoe je leerkrachten kunt ondersteunen in het versterken van deze band.
- Wat dit oplevert voor zowel de leerling als de leerkracht.

Kom en leer hoe aandacht voor de relatie niet alleen belangrijk is voor de leerling maar ook zorgt voor meer werkplezier in de klas voor de docent!

Doelstelling

De ochtend biedt theoretische inzichten en concrete handvatten die je direct kunt inzetten in je begeleiding.

Werkwijze van de werkgroep

Uitleg & theorie

Oefeningen

Doelgroep

Intern begeleiders/zorgcoördinatoren uit PO maar vooral ook uit het VO. Maar ook leerkrachten/docenten zijn van harte uitgenodigd.

Aantal deelnemers: 5 – 15

9. Werkgroep Het inspirerende (voor)beeld

Door Muriël Pernot en Ageeth Vreeman

Muriël werkte als vrijeschoolleerkracht en intern begeleider. Zij is spiegelcoach en onderwijsadviseur bij BVS, o.a. Regenboogtrainingen, leerkrachtbegeleiding en kwaliteitszorg.

Ageeth werkte eveneens als vrijeschoolleerkracht, is docent op de Lerarenweek (klas 1 en vormtekenen) en onderwijsadviseur bij BVS, o.a. leerkrachtbegeleiding, kunstvakken, Zlkl's en vrijeschoolpedagogiek.

Inhoud werkgroep

Deze werkgroep gaat over de kracht van beelden én het voorbeeld van de leerkracht als fundament van de vrijeschoolpedagogie in klas 1-6. Beelden raken het kind van binnenuit; voorbeeldgedrag biedt richting en vertrouwen.

In de werkgroep ga je zelf actief aan de slag en ontdek je hoe het werken met beeld jou als leerkracht kan ondersteunen bij het onderzoeken van pedagogische vragen en het vinden van richting in je handelen.

Doelstelling

De werkgroep nodigt uit tot beeldend onderzoek van een persoonlijke vraag over jouw leerkrachthandelen. De opgedane inzichten vertaal je naar inspirerend voorbeeldgedrag en concreet handelen in de klas.

Werkwijze van de werkgroep

Inleiding met een korte achtergrond over beeld en voorbeeld in de onderbouw.

Je gaat aan de slag met kunstzinnige zelfreflectie. In gesprek onderzoek je wat dit betekent voor jouw leerkrachthandelen.

Doelgroep:

PO

Aantal deelnemers: 4 – 20

10. Werkgroep De kleuter wil meedoen en een bijdrage leveren

Over de kracht van de wil vanuit autonomie, verbondenheid en competentie.

Door Cécile de Jong en Marijke Oerlemans

Marijke Oerlemans, specialist Jonge Kind, gedragsdeskundige: Sinds 2023 werkt Marijke als adviseur bij BVS–schooladvies. Daarnaast werkt ze al 25 jaar als kleuterjuf op een vrijeschool. Ze houdt ervan een verbinding te zoeken tussen inspirerende antroposofische achtergronden op het gebied van opvoeding van het jonge kind en de nieuwste wetenschappelijke en onderwijskundige inzichten op datzelfde gebied.

Cécile de Jong, specialist Jonge kind, master SEN: Al enige jaren werkzaam bij de BVS; nog steeds met vol enthousiasme over alles wat voor het jonge kind belangrijk is om zich goed te kunnen ontwikkelen. Ze houdt ervan praktijk en theorie te verbinden zodat deelnemers hun eigen praktijk met nieuwe ogen gaan bekijken en er groeimogelijkheden ontstaan.

Inhoud werkgroep

Wat willen kleuters eigenlijk? Ze komen nog egocentrisch de klas binnen, vol van hun eigen wensen en begeertes. Maar ze willen ook heel graag samenspelen, deel uitmaken van de groep, de leerkracht helpen, groot en zelfstandig worden. Hoe kun je hun eigen drive gebruiken om ze als jonge kleuter te leren voegen in het geheel, en als oudsten aan datzelfde geheel een bijdrage te leveren?

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep heb je beter zicht op wat verbondenheid en autonomie in de kleuterklas daadwerkelijk betekenen. Je hebt gedachten gevormd over hoe je als kleuterleerkracht zowel aan verbondenheid als autonomie kunt bijdragen. Je hebt in dat kader concrete ideeën opgedaan voor begeleiding van spel en taken voor oudste kleuters.

Werkwijze van de werkgroep

Inhoudelijke inleiding, uitwisseling, spel.

Doelgroep

Kleuterleerkrachten

Aantal deelnemers: 10 – 30

11. Werkgroep De Kracht van spreken, kijken en luisteren

Door Annechien Wijnbergh, Lonneke Kromhout en Miriam Op de Beek

Sinds 2001 is Annechien werkzaam als onderwijsadviseur bij BVS schooladvies na jarenlang lerares te zijn geweest. Ze houdt zich vooral bezig met het ondersteunen en inspireren van leerkrachten. Ze bemoedigt mensen in het durven ontwerpen van eigen lessen; van het leren verzinnen van eigen leesactiviteiten, tot het vertellen van verhalen en het ontwerpen van taalperiodes.

Lonneke is sinds 2021 aan BVS-schooldadvies verbonden als adviseur. Daarvoor was ze werkzaam als klassenleerkracht op diverse vrijescholen, waarvan de laatste tien jaar op vrijeschool de Zonnewende in Zutphen. Ze is expert op o.a. de gebieden van sociale vaardigheidstrainingen (Regenboog), burgerschapsonderwijs, besluitvormingsaanpak Deep Democracy, systemisch werken en het leerlingvolgsysteem MijnLeerlijn.

Miriam is onderwijsadviseur bij CPS en heeft de Engelse Oracy vertaald naar Nederlands onderwijs. Samen met Bob Coenraats heeft ze het boek *Oracy, de kracht van spreken, denken en luisteren* (ISBN: 9789065083081) geschreven.

Inhoud werkgroep

Hoe geven we het gesproken woord een krachtige en bewuste plek in ons onderwijs? Hoe begeleiden we leerlingen in het ontwikkelen van hun stem, hun denkvermogen en hun vermogen om werkelijk in gesprek te zijn met de ander? Tijdens deze werkgroep duiken we samen in het thema Oracy en verkennen we wat dit kan betekenen voor de vrije schoolpraktijk.

Oracy gaat over doelgericht spreken en luisteren. Over het ontwikkelen van taal, denken en socialevaardigheden in samenhang. Over leerlingen die niet alleen iets zeggen, maar leren verwoorden wat zij denken, voelen en begrijpen. In een tijd waarin het gesprek steeds belangrijker is, vraagt dit om bewust onderwijs in spreken en luisteren.

Doelstelling:

Kennismaking met het raamwerk van Oracy. Binnen dit raamwerk worden vier leerlijnen onderscheiden. Tijdens deze werkgroep verkennen we wat dit kan betekenen voor de vrije schoolpraktijk.

Werkwijze van de werkgroep

Na een eerste introductie werken we in een carrousel vorm, zo worden de vier leerlijnen gevuld met voorbeelden uit de praktijk.

Doelgroep

Kleuterleerkrachten, po en vo

Aantal deelnemers: 15 – 45

12. Werkgroep Kringspelen

Door Anne Jetten

Anne is docent kleuterpedagogiek en zorgverbreding op de Vrijeschoolpabo. Ze begeleidt daarnaast kleuterspecialisten in het prachtige vak tot kleuterleerkracht in de vrijeschool. Anne geeft door het land lezingen en ouderavonden over antroposofische onderwerpen m.b.t de eerste levensfase.

Inhoud werkgroep

Het spelen van kringspelen kan op diverse manieren worden aangevlogen. Sommige leerkrachten leggen alles uit, andere leerkrachten doen alles voor. Door het werken in de kleuterklas kwam ik er achter dat we soms vergeten waarom we dingen doen, en zelfs vergeten dat we ons handelen kunnen aanpassen. Daag jezelf eens uit om het op een andere manier aan te pakken! Samen zingen en beleven we diverse minder bekende kringspelen.

Doelstelling

Tijdens deze werkgroep leer je zoveel als mogelijk zonder verbale instructies, dus non-verbaal de kinderen in beweging te zetten, door een gedegen opbouw en afgestemd samenzijn, waardoor het beleven als hoofddoel wordt genomen.

Werkwijze van de werkgroep

We gaan kringspelen spelen, met tussendoor uitleg over diverse stappen voor een soepele opbouw. Door het 'doen' komt het in ons systeem, als de tijd het toelaat, kunnen we deelnemers zelf een kringspel laten leiden.

Doelgroep

Kleuterleerkrachten en lage onderbouwleerkrachten.

Aantal deelnemers: 10 – 30

13. Werkgroep Macramé

Door Brecht 't Hoen

Brecht is kunstdocent op Vrijeschool Pabo.

Inhoud werkgroep

Verkennen van verschillende knooptechnieken in de macramé.

Doelstelling

Toepassen van de basisknoppen van de macramé...

Werkwijze van de werkgroep

Praktisch aan de slag.

Doelgroep:

po

Aantal deelnemers: 7 - 15

14. Werkgroep Meditatie als wilsontwikkeling

Door Anna Vogel

Anna werkte twaalf jaar als klassenleerkracht in de onderbouw in Haarlem. Sinds 2018 is zij verbonden aan de Vrijeschool Pabo in Leiden, waar zij studenten begeleidt en lesgeeft in pedagogiek, jeugdliteratuur, scholingsweg en relationele en seksuele vorming. Daarnaast heeft zij in diverse opleidingen, cursussen en studiegroepen ruime ervaring opgedaan met meditatie in verschillende vormen.

Inhoud werkgroep

Meditatie is misschien wel de meest radicale vorm van wilsontwikkeling die er is. Het heeft geen zichtbaar nut, geen meetbaar resultaat, het levert geen applaus op. Je doet het niet voor de buitenwereld. Je doet het om innerlijk wakkerder te worden — een ontwikkeling die geen eindpunt kent.

In deze werkgroep verken je westerse, antroposofische meditatie als bewuste oefenweg. Of je nu begint of al jaren oefent: de uitdaging blijft om je aandacht te richten, bij één innerlijke handeling te blijven en niet af te haken wanneer het ongemakkelijk wordt. Precies daar, in die volharding, wordt de wil wakker.

Doelstelling

Na deze werkgroep hebben deelnemers ervaren hoe westerse, antroposofische meditatie kan worden beoefend als een bewuste oefenweg, en hebben zij concreet geoefend in het richten en volhouden van hun aandacht als basis voor wilsontwikkeling.

Werkwijze van de werkgroep

De werkgroep bestaat uit een korte inleiding, begeleide meditatieoefeningen en momenten van stilte. Deelnemers oefenen individueel en in gezamenlijke afstemming, met aandacht voor waarneming van innerlijke processen. Reflectie vindt plaats via korte schrijfopdrachten en uitwisseling in tweetallen of kleine groepen, steeds gericht op het ervaren van aandacht, weerstand en volharding.

Doelgroep

Kleuterbouw, po, vo, leidinggevenden

Materialen

Neem pen en papier mee

Aantal deelnemers: 4–30

15. Werkgroep Moed wil en toeval

Door Willemieck van Kuijlenborg

Willemieck is kunstdocent op Rudolf Steiner college Rotterdam: textiel klassen 7, 8, & 10vmba beeldende vakken klassen 11 12 13 havo vwo, KUA klas 11 havo & docent HKU. Ze is na 15 jaar werkervaring als senior designer bij Marlies Dekkers als zij instromer in het onderwijs gestapt.

Inhoud werkgroep

De werkgroep is een kennismaking met de naaimachine als creatief gereedschap. De focus ligt niet op techniek alleen, maar de naaimachine wordt ingezet als middel om materiaal, kleur en vorm te verkennen, om intuïtief te werken.

Doelstelling

Je leert zelfstandig te werken met een naaimachine en vertrouwen te ontwikkelen in het gebruik van de machine. Tijdens het maken wordt je geleid door materiaal, kleur en vorm. Fouten, toeval en experiment onderdeel zijn van het maakproces.

Werkwijze van de werkgroep

Kennismaken met de naaimachine: korte instructie inrijgen en basisfuncties. Afbeelding overtrekken op textiel om vervolgens lijnen naaien en vlakken in kleuren met textiel met behulp van de naaimachine.

Doelgroep

Keuterbouw, po, vo, leidinggeevenden

Aantal deelnemers: 6 – 15

16. Werkgroep Noodpedagogiek Nederland

Door Francis van Maris & Marije Kuijt

Marije is momenteel werkzaam op de Vrijeschool Pabo. Daarvoor werkte ze in Rotterdam in het voortgezet onderwijs, o.a. op de Ambachtelijke Stroom en Young Waldorf. Haar liefde gaat uit naar de kinderen die net even iets anders van ons vragen in het leren.

Francis is al tientallen jaren leraar op het Novalis College in Eindhoven. Sinds 2016 is hij ook internationaal actief binnen het Internationaal Hulpfonds voor vrijeschoolpedagogiek. Als portefeuillehouder voor Latijns Amerika heeft hij steeds duidelijker de waarden en kracht van het vrijeschoolonderwijs kunnen ervaren, ook in andere culturen dan die in West-Europa.

Inhoud werkgroep

De pedagogische waarde van beweging en spel, kunstonderwijs en sociale verbinding staat hoog in het vaandel binnen ons vrijeschoolonderwijs. Met deze ingrediënten werkt ook de Noodpedagogiek, juist op die plekken waar kinderen in moeilijke situaties zitten. Dat kan dichtbij zijn zoals in je klas, maar ook in oorlogsgebieden ver weg (zie ook Notfallpädagogik ohne Grenzen). De activiteiten die kinderen zo veel vreugde brengen, liggen vaak in het gebied van de wil en het handelen. Hoe kunnen we in onze dagelijkse omgang met de klas dit gebied bewust verzorgen?

Doelstelling

Na de werkgroep heb je je kennis vergroot over trauma en de mogelijke invloed daarvan op de ontwikkeling en het gedrag van kinderen. Je hebt kennism gemaakt met enkele werkvormen en praktische tips gekregen die je zou kunnen toepassen in je klas.

Werkwijze van de werkgroep

Na een korte introductie over wat onder nood en trauma wordt verstaan, bespreken we wat helpend kan zijn in je eigen lespraktijk. Aan de hand van meerdere oefeningen wordt het menskundig kader met de praktijk van oefeningen verbonden.

Doelgroep:

Leerkracht po en vo, onderwijsassistenten, rt-ers, ib-ers en leidinggevenden.

Materialen

Wil je je al verdiepen? Lees dan het werk van Leony Coppens, bijvoorbeeld *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen* (ISBN: 9789085601098), of [Bernd Ruf Vlucht- Trauma Pedagogiek](#) of *Gezond hechten* (Lois Eijgenraam, ISBN: 9789060387580).

Aantal deelnemers: 10 – 25

17. Werkgroep Oefenen met diep-luisteren

Door Kirsten Koppel

Kirsten Koppel is docent onderzoek bij de Vrijeschool Pabo en werkzaam als onderzoeker bij het lectoraat Waarde(n) van Vrijeschool onderwijs. Vanuit daar deed ze onderzoek naar diep-luisteren, en hoe we het instrumentarium ontwikkelen om dat te kunnen.

Inhoud werkgroep

Welke concrete dingen kan je meteen doen om een betere luisteraar te zijn. In de werkgroep hebben we het ook over de vormende invloeden uit onze biografie en scholingsweg die helpend kunnen zijn bij het goed kunnen luisteren. En natuurlijk gaan we oefenen door met elkaar in gesprek te gaan.

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep weet je wat je kunt doen om een betere luisteraar te zijn. Zowel op de korte termijn, als in ons verdere leven.

Werkwijze van de werkgroep

Delen van kennis en oefenen in drietallen.

Doelgroep

Iedereen die in een schoolorganisatie werkt.

Aantal deelnemers: 5 - 20

18. Werkgroep Plaatwerk en Koperslaan (introductie)

Door Joris Rockx

Joris is na zijn opleiding als interieurarchitect aan de Willem de Kooning academie in 1999 een werkplaats gestart waar hij zich toelegt op het vervaardigen van meubels, gebruiksvoorwerpen en kunstobjecten van metaal. Gaandeweg is hij zich steeds meer gaan ontwikkelen als ambachtelijk plaatwerker. Hij heeft gewerkt in opdracht van veel kunstenaars, de gemeente en particulieren. Een van zijn belangrijkste werken is het Rotterdamse slavernijmonument.

Inhoud werkgroep

Korte uitleg van basis principes en technieken voor ambachtelijk plaatwerk waarna deelnemers de mouwen opstropen en zelf de hamer ter hand nemen.

Doelstelling

Een vlakke koperplaat knippen, strekken en stuiken tot een gebolde vorm. De deelnemers ervaren dat een ogenschijnlijk taai materiaal te vormen is als klei.

Werkwijze van de werkgroep

Eerst wordt een beknopte uitleg gegeven over vormen en vervormen van plaat door strekken en stuiken. Vervolgens gaan de deelnemers deze technieken zelf uitproberen.

Doelgroep

vo, leidinggevend

Materialen

Koperplaat en de benodigde gereedschappen worden beschikbaar gesteld door het Rudolf Steiner College.

Aantal deelnemers: 4 - 12

19. Werkgroep Het richten van de wil

Door Paul van Meurs

Paul was tot aan zijn pensioen onderwijsadviseur bij BVS–schooladvies en daarvoor 22 jaar werkzaam als klassenleerkracht in Eindhoven en Tilburg. Na zijn pensionering is Paul nog steeds werkzaam in het vrijescholendomschap, met name rondom kunstzinnig onderwijs.

Inhoud werkgroep

Het richten van de wil

Van beweging naar vorm

Elke ontwikkelingsopgave, elke ontwikkeling van een vermogen of vaardigheid, vraagt om een innerlijke beweging die uiteindelijk kan leiden tot het ontstaan van een nieuwe vorm. Zo ook het vormtekenen. In het vormtekenen staat de beweging centraal waaruit een nieuwe vorm voortkomt.

Het tekenen kan een bijzondere plaats innemen in het richten van de wil en tevens in het tot vorm komen van het denken.

Elke vorm vraagt om een beweging die tot stilstand komt.

Elke vorm vraagt om beheersing van het bewegen.

Elke vorm vraagt om het overwinnen van wat niet vanzelfsprekend gaat.

En elke vorm vraagt om een innerlijk voorstellingsvermogen.

Tijdens deze werkgroep gaan we, al handelend, op zoek naar de betekenis van het vormtekenen voor de ontwikkeling van de wil.

Werkwijze van de werkgroep

Tijdens deze werkgroep gaan we, al handelend, op zoek naar de betekenis van het vormtekenen voor de ontwikkeling van de wil.

Doelgroep

kleuterbouw, po, vo, leidinggevenden

Aantal deelnemers: 4 – 30

20. Werkgroep De Ronde Tafel: Oefenen in wils–discipline

Door Tamara Čop

Tamara Čop is 25 jaar werkzaam in het onderwijs, op vrijescholen, in de onderwijsadvies wereld en op hogescholen. Zij deed een master over leiderschap in het onderwijs en de mate van belang van intuïtie, inspiratie en inzicht hierbij. Om dit te ontwikkelen onderzocht zij de waarde van zelfkennis en professioneel zelf verstaan en ontwierp een specifieke dialoog o.a. gestoeld op inhouden uit de antroposofie. Hoe de Wil hierin een sleutelfunctie heeft licht zij graag toe door jullie mee te nemen op een gedachtenreis en oefening met krachtige metaforen die blootleggen wat er vandaag de dag maatschappelijk nodig lijkt te zijn in het onderwijs.

Inhoud werkgroep

Deze werkgroep daagt je uit in je professionele rol en onderzoekt je wil: dat wat jij daadwerkelijk bereid bent te oefenen en vol te houden in een houding binnen een gemeenschap. Een houding die vitaliserend werkt binnen organisaties en (vrije)scholen en die we leren aan de hand van een aansprekende metafoor. De symboliek van Ridders aan de Ronde Tafel uit de legende van Koning Arthur, opent een nieuw perspectief op de wil en professioneel zelf–verstaan. Met behulp van archetypische symbolen (zoals zwaard, schild, helm en teugels) wordt zichtbaar:

- dat je jezelf sterker kan sturen
- welke persoonlijke wils–discipline jouw speciale aandacht vraagt

Doelstelling

De deelnemers vertrekken met nieuwe inzichten over het eigen professioneel zelf verstaan en met persoonlijke oefeningen voor het versterken van de wil voor innerlijk leiderschap.

Werkwijze van de werkgroep

De deelnemers maken een werkkaart, de randvoorwaarde die Koning Arthur stelde voordat je aan tafel mocht verschijnen. De werkkaart De Uitrusting van de Ridder biedt houvast bij innerlijk leiderschap en ondersteunt het dialoog proces.

Doelgroep

Studenten, docenten, schoolleiders, teamleiders, managers en leidinggevenden.

Aantal deelnemers: 4 – 30

21. Werkgroep Snijtechnieken met een ui

Door Lonneke Kloet

Lonneke werkt ongeveer 8 jaar als kookdocent bij Rudolf Steiner College te Rotterdam. Daarnaast verzorgt ze verschillende caterings binnen de school en begeleid een groep leerlingen die in het catering team werkzaam zijn. Ze helpen o.a. bij ouderavonden, opendagen, diploma-uitreikingen etc.

Inhoud werkgroep

Om de wil op te wekken bij het snijden van de ui, kan je wat weerstand verwachten. Denk aan tranende ogen of uit elkaar vallen van de ui als hij onjuist gesneden is. Toch hebben we een ui geregeld nodig en is het handig als je deze een beetje snel kunt snipperen.

Na het aanleren van deze snijtechniek ga je samen een heerlijke uienkruier maken.

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep kan je een ui snipperen

Werkwijze van de werkgroep

Een kijkje in de keuken

Doelgroep

Alle doelgroepen

Aantal deelnemers: 8 - 16

22. Werkgroep Stokvechten

Door Jaap Stolk

Jaap is docent gymnastiek aan de Geert Groote school in Amsterdam, gedurende 44 jaar en docent spel en beweging aan de Hogeschool Leiden.

Inhoud werkgroep

We gaan inleidende oefeningen doen met stokken en uiteindelijk stokvechten.

Doelstelling

Je kunt wellicht met je klas werken met stokken en een aantal stokvecht technieken aanleren

Werkwijze van de werkgroep

Werken in groepjes en tweetallen.

Doelgroep

Vooraf voor hen die werken vanaf klas 4, maar iedereen is welkom. Veel mensen vinden het voor zichzelf ook heel waardevol om het stokvechten en dat wat het met je doet te ervaren.

Materialen

Houten stokken van 1 meter lang, zoveel als er deelnemers zijn.

Aantal deelnemers: 6 – 30

23. Werkgroep Vitaliteit

Door Elard Pijnaken en Francien Kleemans

Francien Kleemans werkt als teamleider en docent op de hogeschool Leiden, Vrijeschool Pabo. Zij heeft veel lesgevende en leidinggevende ervaring in haar rol als directeur, stafmedewerker, docent en raad van toezicht lid. Vitaliteit is echt een vraagstuk in ons onderwijs, veel mensen beginnen enthousiast en vallen uit. Wat kunnen we daaraan doen?

Elard Pijnaken is sinds april 2026 verbonden aan Hogeschool Leiden als opleidingsmanager van Vrijeschool Pabo, opleiding dans/euritmie en opleiding docent muziek. Daarvoor was hij onderwijsadviseur en directeur/bestuurder bij BVS–schooladvies en schoolleider en rector van verschillende scholen. In zijn biografie gaan kunst en pedagogiek hand in hand en zet hij zich in voor de kunst van het lesgeven! Hij is o.a. expert in onderwijsontwikkelingen zoals activerende didactiek of het integreren van denken, voelen en willen in de lespraktijk, en het vormgeven van professionele leergemeenschappen.

Inhoud Vitaliteit

We onderzoeken de vraag: wat is vitaliteit? Uit welke bron komen genezende krachten? Waar loop je op leeg en waar laad je aan op? Hoe kan het driedig of vierledig mensbeeld een hulpmiddel zijn? Wat geeft jouw vleugels? Hoe werk jij aan balans in voeding, slaap, omgaan met grenzen, omgaan met stress en versterk je je zelfinzicht? We onderzoeken verschillende bronnen die werken aan een positieve gezondheid, gaan ook actief dingen doen en ervaren

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep heb je meer zicht op hoe je gezond kan blijven, tools in handen om hier denkend, voelend en handelend mee om te gaan. Je hebt zicht op verschillende perspectieven en invalshoeken.

Werkwijze van de werkgroep

Verschillende werkvormen: actief, betrokken, interactief

Doelgroep

Kleuterbouw, po, vo, leidinggevend, IB–ers, P&O

Aantal deelnemers: 10 – 20

24. Werkgroep Waar blijft het periodeschrift?

Door Jeanneke Brosky en Holden Liestro

Jeanneke en Holden zijn beide oud-teamleiders in het VO, Jeanneke geeft naast onderwijsadvies Nederlands, Holden Frans. Als adviseurs begeleiden ze docenten en teams door scholing en met onderwijsontwikkeling, Jeanneke houdt zich onder andere bezig met de formatieve cultuur en activerende didactiek, Holden met de ademende les en beeldend vertellen.

Inhoud werkgroep

Draagt de huidige manier van werken met periodeschriften bij aan de wilsontwikkeling van leerlingen? Welke kansen en mogelijkheden laten we onbenut? Aan de hand van (de theorie van) backward design en middels innovatie-opdrachten bezin je je op het gebruik van het periodeschrift als middel om de wil te wekken. Welke vorm en welke werkwijze passen het beste bij de hogere ontwikkelingsdoelen?

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep heb je een nieuw ontwerp (op hoofdlijnen) van een eigen periode, waarbij je vorm van en werkwijze met het periodeschrift bewust afstemt op de ontwikkeling van de wil.

Werkwijze van de werkgroep

We werken met een kort blokje theorie en enkele samenwerkingsopdrachten gericht op innovatie aan het (her)ontwerpen van een periode die je zelf geeft.

Doelgroep

VO

Materialen

Optioneel: een voorbeeld van een (innovatief?) periodeschrift van jouw school.

Aantal deelnemers: 10 – 50

25. Werkgroep Wat beweegt jou?

Door Mirjam de Gooijer

Mirjam is docent Eurytmie op het Rudolf Steiner College sinds 2003. Naast het lesgeven is ze ook meestal bezig met verschillende eurytmie projecten. Boilerhouse. Sowieso menskunde.

Inhoud werkgroep

In deze werkgroep ga je het maken.

Je gaat aan de slag met jouw eigen maaxsel.

Je gaat op zoek naar de essentie ervan en zet het om in beweging.

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep kan je met trots naar jezelf en anderen kijken en verrijkt verder gaan.

Werkwijze van de werkgroep

Luisteren, kiezen, schrijven, onderzoeken, bewegen.

Doelgroep

Kleuterbouw, po, vo, leidinggevenden.

Materialen

Wanneer je eurytmieschoenen hebt, neem ze dan mee.

Aantal deelnemers: 8 - 15

26. Werkgroep De Wil in de puberteit

Door Harmen Meesterberends

Harmen Meesterberends (1983) is ruim vijftien jaar als leraar Nederlands verbonden aan het Parcival college in Groningen. Naast zijn werk als leraar geeft hij cursussen over de achtergronden van het vrijeschoolonderwijs, schrijft hij regelmatig over deze achtergronden voor de Vrije Opvoedkunst en is hij columnist voor Seizoener. Hij heeft een coördinerende functie binnen de Pedagogische Sectie, een afdeling van de Antroposofische Vereniging in Nederland (AViN).

Inhoud werkgroep

Pas vanaf de puberteit komen de eigen wilskrachten vrij, maar dit vrijkomen duurt wel de hele puberteit. Net zoals we niet te vroeg aanspraak zouden moeten maken op de denkkrachten (bij het kleine kind), zo moeten we ook voorzichtig omgaan met de wilskrachten van het kind in de fase dat deze krachten nog niet vrijgekomen zijn.

In deze werkgroep verkennen we hoe we hier in onze pedagogie bij aan kunnen sluiten. Hoe herkennen we de vrijkomende wilskrachten en hoe kunnen we hier gebruik van maken. We kijken naar de ontwikkelingsfase van de puberteit en we focussen specifiek op de ontwikkeling van de wil in deze fase.

Na een theoretisch kader gaan we met elkaar in gesprek om te zoeken naar inspirerende werkvormen waarmee we een beroep kunnen doen op de vrijkomende wilskrachten in de puberteit.

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep heb je een duidelijk beeld van hoe de wil zich ontwikkelt in de puberteit en heb je een gevulde gereedschapskist met suggesties voor in de lespraktijk.

Werkwijze van de werkgroep

De werkgroep zal beginnen met een theoretische inleiding, waarna we met elkaar in gesprek zullen gaan over het thema om te zoeken naar concrete suggesties voor in de lespraktijk.

Doelgroep

In principe leerkrachten in het VO, hoewel leraren uit het PO (en dan met name de hogere klassen) ook baat kunnen hebben bij de werkgroep. Ook voor leidinggevendenden uit het VO kan de werkgroep betekenisvol zijn.

Aantal deelnemers: 8 – 20

27. Werkgroep De wil menskundig bekeken

Door Frank de Kiefte

Frank de Kiefte is leraar, schoolleider en onderwijsadviseur geweest en is als docent verbonden aan de Vrijeschool Pabo.

Inhoud werkgroep

We kijken naar de polariteit wil en voorstelling zoals beschreven in de algemene menskunde en verbinden dit met de bewustzijnstoestanden waken en slapen. We kijken naar de kinderen waar we mee te maken hebben om deze polariteit te herkennen en naar wat we hier pedagogisch mee kunnen doen. Wat betekent het om het denken in de wil te brengen en de wil in het denken te brengen?

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep heb je zicht op de polariteit wil en voorstelling en weet je wat je daar pedagogisch mee kunt doen.

Werkwijze van de werkgroep

We zullen interactief bezig zijn met korte inhoudelijke stukjes, gesprek daarover en verwerking d.m.v. het ontwerpen van gerichte onderwijsactiviteiten.

Doelgroep

Kleuterleraren en onderbouwleraren

Aantal deelnemers: 5 - 16

28. Werkgroep Willen? Hoe dan?

Door Jan Alfrink

Jan woont in Zutphen, is vader van vijf zonen en 45 jaar werkzaam geweest in het vrijeschoolonderwijs, waarvan 25 jaar als klassenleraar in Rotterdam, Zwolle en Zutphen. Tevens was hij werkzaam op hogeschool Helicon als mentor en zes jaar als directeur van Vrijeschool de IJssel in Zutphen. Op dit moment is Jan, naast stadgids, verhalenverteller op scholen, festivals en verzorgt hij vertelcursussen.

Inhoud werkgroep

Het fenomeen 'willen' wordt besproken, onderzocht, maar ook gedaan. 'Willen' is ook iets dat je heel goed kunt voelen'.

Doelstelling

Het wilsgebied onderzoeken; voor jezelf en in je pedagogisch–didactisch handelen met kinderen. Na deze werkgroep heb je zin om het wilsgebied verder te onderzoeken

Werkwijze van de werkgroep

Wilsoefeningen komen aan bod; we voeren ze uit en kijken erop terug.
Zijn er verhalen waarin de wil duidelijk aanwezig is?

Doelgroep

Primair Onderwijs en belangstellenden.

Aantal deelnemers: 10 – 16

29. Werkgroep Zinvol bewegen, aandacht richten

Alleen ronde 2

Door Femke Bouwer – van Schie

Femke Bouwer van Schie heeft als leerling de vrijschool doorlopen en is vanuit de theatersector ingestroomd als leraar op Vrijeschool Vredenhof waar ze de bewegende klas introduceerde. Dit schooljaar sluit ze haar tweede ronde (1-6) af. Theater, poëzie en bewegen zijn belangrijk elementen in haar onderwijs.

Inhoud werkgroep

“Zinvol bewegen richt de wil” zei Steiner, en dat heb ik de afgelopen jaren ervaren in mijn klassen. Het ritmisch leren, en het bewegend ervaren van de lesstof een belangrijke pijler van het vrijeschoolonderwijs. Iedere leraar heeft baat bij een rugzak vol met oefeningen, activiteiten en werkvormen die de wil van de kinderen kunnen opwekken en de aandacht richten.

Doelstelling

Na deze werkgroep ga je naar huis met een versterkte visie op bewegend onderwijs en zinvol bewegen in de klas, ben je zelf in staat om beweging te koppelen aan je lesdoelen en heb je een rugzak vol met spelletjes, oefeningen en energizers die je de dag erna al kunt gebruiken

Werkwijze van de werkgroep

Na een kort inhoudelijk deel over zinvol bewegen en de zintuiglijke ontwikkeling van kinderen van 4-12 jaar ga we met elkaar aan de slag met het vormgeven van zinvolle beweging in jouw lespraktijk.

Doelgroep:

Kleuterbouw, po

Materialen

Een vraag over bewegend leren

Een energizer mee om te delen om je collega's.

Kleed je zo dat je kunt bewegen

Aantal deelnemers: 5 – 30

30. Werkgroep Zoek de wil, leef je in en doe mee

Door Anne Machiel

Anne Machiel was decennia lang schoolleider, leerkracht en schoolbegeleider en doet dat laatste nog steeds. Hij is lid van de kerngroep van de pedagogische sectie voor vrijescholen en lid van de Academie voor Ervarend Leren.

Inhoud werkgroep

Ieder mens heeft een individuele werk- en leerwil en wil daarin gezien worden. Deze unieke en persoonlijke leerwil is te ontdekken. Het vinden van die wil is verrassend eenvoudig en een eyeopener. Je kunt de leer- en werkwil van een kind ten dienste van de hele groep of klas inzetten. Al doende bouw je aan een rijk pedagogische en didactisch palet.

Doelstelling

Aan het eind van de werkgroep kun je vaststellen of je aan het aan het begin door jezelf gestelde doel hebt gehaald.

Werkwijze van de werkgroep

Ik nodig je uit een kind in te brengen. We leven ons in kind/leerling/student. Er zijn twee routes mogelijk, afhankelijk van wat de leerkracht/opvoeder inbrengt:

1. De inbrenger brengt een (negatief) oordeel over het kind in. We versterken dat oordeel en vormen het om tot een positieve wilsimpuls, wilsintentie.
2. De leerkracht geeft aan het moeilijk te vinden te achterhalen wat een bepaald kind nou aan het willen is. Door zo te bewegen als het kind, door een karakteristiek van zijn of haar beweging na te doen, komen we tot een beeld en/of tot twee werkwoorden, die de wilsintentie tot uitdrukking brengen.

Aansluitend zoeken we een toekomstige situatie op en bereiden die voor vanuit de gevonden wilsintentie.

Doelgroep

Kleuterbouw, po, vo, ib-ers, leidinggevenden

Materialen

Graag pen en papier meebrengen.

Aantal deelnemers: 4 - 18

31. Workshop “Zingen met heel je lijf”

Door Jaap-Jan van Toor

Jan-Jaap is middenbouwmentor, docent muziek en koorzang aan het Rudolf Steiner College. Dirigent ouderkoren Vrije School Rotterdam-West en Waldorf Breda.

Inhoud workshop

Samen zingen met een gevarieerd (licht) repertoire, waarbij af en toe het hele lijf lekker meebeweegt.

Doelstelling

Aan het einde van de workshop voel je je gegarandeerd voldaan, is de bloedsomloop helemaal op gang en zit je lijf vol zuurstof en gelukshormonen!

Werkwijze van de workshop

In de workshop staat het zingen, in een ongedwongen en laagdrempelige sfeer, centraal. Je hoeft helemaal geen muziekkennis te hebben. Kun je niet zingen (denk je)? Je bent meer dan welkom!

Doelgroep:

Iedereen is welkom – muziek maken is met en voor iedereen!

Materialen

Niets meer nodig dan jezelf

Aantal deelnemers: 12-25

32. Workshop ‘Praten met Pubers’ over motivatie

Door Karen Oosterink

Karen Oosterink docent, trainer en eigenaar TeenWork Trainingen. Ze heeft zich in 35 jaar voortgezet onderwijs gespecialiseerd in de communicatie met jongeren. Ze ontwikkelde een methodiek met ‘TeenWork Trainingen’ waarbij leerlingen van middelbare scholen worden opgeleid tot trainingsacteur 'light'. Met deze tieners geeft ze trainingen in het hele land, zowel op het gebied van klassenmanagement als gespreksvaardigheden. De geschoolde tieners acteren, observeren en geven vervolgens feedback.

Inhoud workshop

- Wat vraagt het van jou om je leerlingen eigenaar te maken van hun leerproces?
- Hoe zet je de transactionele analyse in tijdens gesprekken met je leerling?
- Je oefent en observeert gesprekken met leerling-acteurs die reageren zoals jouw leerlingen ook zouden doen. Na afloop van het gesprek geven de leerling-acteurs feedback op je aanpak.

De leerling-acteurs zijn echte havo- en vwo-leerlingen die een opleiding tot ‘trainingsacteur light’ hebben gevolgd. Dankzij hun opleiding kunnen zij situaties geloofwaardig spelen. Het oefenen van gesprekken gebeurt in kleine groepjes, zodat niemand bekeken wordt en je het niet ‘goed’ hoeft te doen. Geen ongemakkelijk rollenspel dus! Je kunt op ieder moment in het gesprek stoppen, overleggen of 'terugspoelen' om nieuwe vaardigheden en theorie direct toe te passen.

Doelstelling

Aan het eind van de workshop heb je meer inzicht in hoe motivatie in het puberbrein werkt, en heb je meer tools om een effectief (motivatie) gesprek te voeren.

Werkwijze van de workshop

Plenaire uitleg van theorie en oefenen in kleine groepjes.

Doelgroep

VO

Aantal deelnemers: 8-24